

Bugetare participativă în Reșița

Suport de curs

Suportul mai larg de curs (de consultat în special introducerea, concluziile și anexele) este disponibil la linkul de mai jos:

Adi Dohotaru, Bugetarea participativă: între emancipare și deturnare, Editura Presa Universitară Clujeană, 2022

<http://www.editura.ubbcluj.ro/bd/ebooks/pdf/3187.pdf>

Timp de curs: 19 ore (570 de minute administrație / 570 de minute mediul asociativ)
Necesar: proiector

Obiective de înțelegere pentru cursanți constă în înțelegerea următoarelor aspecte:

- Ce este bugetarea participativă (BP)
- Ce funcționează și ce nu funcționează la BP în RO?
- Cum se cere bugetare participativă în Reșița / exemple locale venite de la participanți
- Lecții de succes. Exemple de bugetare participativă la nivel mondial

Obiective specifice: Tematica e comună atât pentru administrație cât și pentru mediul asociativ, dar diferența în prezentare este de accent și perspectivă. Pentru administrație, miza este de a înțelege procesul de bugetare participativă pentru a-l conduce în caz de aplicare, apoi și de a fi receptivi cu doleanțele cetățenilor. Pentru mediul asociativ, miza este de a înțelege BP ca instrument de advocacy și monitorizare de politici publice, dar și ca metodă specifică de participare la viața publică în sensul unei co-decizii privind prioritățile bugetare și alocări specifice de resurse pentru proiecte

Ce este bugetarea participativă (BP)

Ore alocate: 60 minute

Bugetarea participativă, așa cum a fost concepută inițial, permitea implicarea cetățenilor, prin deliberare, în co-decizii privind alocarea de resurse pentru diverse nevoi comunitare. În 1989, bugetarea participativă s-a implementat la Porto Alegre, în Brazilia, și de atunci mecanismul s-a răspândit mai întâi în Brazilia, apoi în America Latină, după care e difuzat pe mai multe continente o versiune soft de BP pe care o întâlnim și în spațiul românesc. La Porto Alegre, aproape o cincime din bugetul orașului era distribuit prin mecanisme participative. BP permite ca cetățenii să se întâlnească regulat în școli, primării de cartier, spații publice deschise. Pe baza resurselor existente, cetățenii se informează, deliberează și apoi decid, prin vot sau consens, asupra propunerilor de investiții publice necesare în cartierul în care locuiesc. În varianta Porto Alegre a bugetării participative, cetățenii își aleg apoi delegați care discută detaliile tehnice ale implementării proiectelor cu administrația locală într-un consiliu al bugetării participative. După alegerea proiectelor, se formează comitete de monitorizare a proiectelor pentru a gestiona execuția lor. Foarte importantă e dimensiunea de justiție socială, atâta timp cât sumele repartizate la nivel de cartier erau invers proporționale în raport cu accesul la servicii publice.

Bugetarea participativă s-a extins în peste 10.000 de orașe din lume. Europa Centrală și de Est este regiunea de pe glob cu cele mai multe procese de bugetare participativă, însă realizate într-o formă superficială, fără dezbateri, un concurs de popularitate, pe o fracțiune din bugetul local. În România, există bugetare participativă în câteva zeci de localități sub o formă încă experimentală, care nu a depășit stadiul de proiect - pilot sau două-trei ediții. Pentru a evita, ca BP să fie un proiect - pilot abandonat rapid, propunem un design calitativ superior de participare publică și implicare în viața orașului.

Reguli pentru un proces în profunzime de bugetare participativă:

Ore alocate: 90 minute

- 5-10% din bugetul de dezvoltare al orașului este distribuit în timp prin mecanismele bugetării participative, nu bine sub 1% ca până acum.
- În procesul de votare se pot înscrie persoane cu vârsta de 16 ani, poate chiar mai mici, sau se pot face BP tematice la nivel de școli.
- Întâlnirile au loc în sălile de sport ale școlilor, în centre comunitare, în aer liber, sau în oricare spațiu din cartier.
- Crearea unei platforme on-line care asigură feedback pentru propuneri sub forma comentariilor, preferabil de tip open source, îmbunătățită de participanți la BP, care e o variantă mai bună decât platformă care e externalizată de

Primărie unei companii private. Integrarea mai multor platforme pentru a ajuta interacțiunea (zoom, meet etc)

- Un delegat nu poate fi ales mai mult de doi ani la rând, după care poate fi reales după o pauză de doi ani. Delegații participă la Consiliul Bugetar Participativ sau comisia tehnică de validare a proiectelor.
- Informarea cu privire la procesul de bugetare participativă se face prin poștă și email, nu doar pe facebook, înaintea fiecărui ciclu sub forma unei scrisori din partea Primarului, Consiliului Local și din partea Consiliului Bugetar Participativ. Pe lângă transmiterea acestor scrisori, au loc adunări publice în cartiere pentru discuții directe cu cetățenii. În cadrul informărilor (scrise și directe) se oferă informații inclusiv privind competențele Primăriei în raport cu alte instituții, pentru a asigura o buna înțelegere a eligibilității proiectelor.
- Se votează cel mult două proiecte dintr-o secțiune, chiar unul, nu mai multe, pentru a nu prolifera numărul de proiecte câștigătoare, cu șanse reduse de a fi implementate.
- Dacă nu se face BP tematic în școli, investițiile publice trebuie să garanteze accesul la bunul public (ex: în cazul modernizării curții unei școli, școala trebuie să garanteze accesul atât pentru elevi, cât și pentru rezidenți, în curtea unei școli în timpul după-amiezilor, weekendurile și vacanțele).
- Fiecare respingere de proiect va fi justificată, prin publicarea motivelor descalificării pe site-ul aplicației, într-o secțiune special dedicată proiectelor respinse, declarate neeligibile.
- Fișa de proiect elaborată de solicitant / solicitanți este consolidată de către Consiliul Bugetar Participativ. Pentru a fi fezabile, propunerile pot necesita ajustări tehnice precum și o estimare mai eficientă a costurilor, dar fără a aduce modificări la nivelul scopului și a amplasamentului proiectului, fără acordul inițiatorilor. Se va asigura astfel că investițiile propuse să răspundă mai eficient nevoilor semnalate.
- Este dezirabil ca delegații / delegatele în Consiliul Bugetar Participativ să fie în proporție de 50% femei pentru a asigura echilibrul reprezentării ca gen, dar și pentru a corecta parțial dezechilibrele din rândul instituțiilor publice unde femeile sunt net subreprezentate.
- În cazul în care o propunere integrează practic mai multe propuneri, în urma analizei tehnice și juridice urmează să fie făcute modificările necesare pentru ca propunerea să se încadreze în cerințele enunțate.
- În cazul situației de similitudine între conținutul diferitelor propuneri, Consiliul Bugetar Participativ notifică solicitanții și propune căderea de acord pentru integrarea diferitelor propuneri într-un singur proiect.

- Propunerile depuse în cadrul bugetării participative devin proprietatea Primăriei, deponenții proiectelor nu pot invoca legislația în materia drepturilor de autor.
- Proiectele care contravin prevederilor legale în vigoare nu vor fi incluse în procesul de bugetare participativă și vor fi incluse în secțiunea proiectelor neeligibile cu motivarea descalificării.
- Vor fi implementate proiectele cu cel mai mare număr de voturi, dacă designul pune accent pe vot.
- Validitatea proiectelor va fi realizată de către Consiliul de Bugetare Participativă, constituit la nivelul primăriei.
- Este necesară implicarea unor facilitatori care să sprijine comunitățile, în special pe cele mai puțin obișnuite să participe la procesul decizional să dezvolte și propună proiecte pentru cartierele lor. În cazul unor deliberări mai lungi, este recomandat ca participanții să fie plătiți, mai ales dacă fac parte din jurii sau ansambluri cetățenești, trase la sorți astfel încât să nu existe discriminări pe bază de venituri, gen, vârstă, rasă sau orientare sexuală.
- Evaluarea proiectelor trebuie realizată de un mix de aparat tehnic din primărie și cetățeni. Echipa tehnică de evaluare a proiectelor trebuie formată dintr-un reprezentant din mai multe departamente din cadrul Primăriei, din delegați ai Consiliului Bugetar Participativ, eventual din consilieri locali și consilieri ai primarului, eventuali reprezentanți din societatea civilă și experți.

În continuare, prezint un exemplu de implicare de succes în procesul de Bugetare Participativă din Europa Centrală și de Est, din Polonia. Cazul este pilduitor pentru a vedea implicarea Primăriei în proces, dincolo de a oferi o platformă digitală pentru înscrierea proiectelor. Chiar dacă nu există dezbateri, exemplul polonez e unul pozitiv din cauza infrastructurii de suport pentru depunerea de proiecte. Sociologul Adriana Mica a câștigat cu un mic proiect de încurajare a sportului sub un pod din Varșovia care traversează râul Vistula. Proiectul este de mici dimensiuni (100.000 de euro), dar se înscrie într-un cadru general în care municipalitatea a creat deja infrastructura necesării apropierii locuitorilor de râu, cu piste, alei și mobilier urban și pentru mișcare.

Adriana Mica ajunge la locația propusă pedalând lejer 20 de minute, pe piste de bicicletă de lângă Vistula. E o locație de antrenament pentru mai multe tipuri de sporturi, inclusiv box. Ea a propus un ring, folosibil și pentru alte sporturi sau jocuri, pentru *calisthenics*, mobilier urban, saci de box. A făcut două video-uri pe care le-a postat pe grupuri de cartier de facebook. A luat legătura și cu o fundație care lucrează cu primăria la o strategie pe sport. Inițiativa a ajuns pe o listă de 15 proiecte care să fie votate și susținute de asociații de locatari dintr-o cooperativă locală cu peste 10.000 de locatari. A obținut 1407 de voturi, situându-se pe ultimul loc din cele 15 proiecte mai mari de

infrastructură, în condițiile în care se pot vota maxim 15 proiecte. Proiecte cele mai votate erau în special în domeniul mediului – mai ales amenajări de așa-numite parcuri de buzunar. Un element important: în Varșovia, e imperativ ca primăria să termine proiectele în termen de cel mult un an, de aceea și proiectele sunt mai mici.

Adriana Mica s-a implicat ulterior câștigării proiectului și în design. „Eu sunt interesată de box. De pildă, sacii de box să fie făcuți în așa fel încât să nu se distrugă repede”. E importantă și locația exactă pentru ring: „Trebuie să filmăm când plouă, ca să nu instaleze ringul unde plouă, că mai sunt infiltrații prin pod”. Spre deosebire de Cluj, există ghidaj înainte de depunerea proiectelor ori după depunerea lor, și există contact cu aparatul administrativ: „Totul e *online*, se face webinar. Sunt foarte politicoși, îți răspund la întrebări”. Cu toate acestea, nu există o componentă de dezbatere pe proiecte. De aceea, miza e pe promovare: „Mi-au zis să am două postări pe zi, dimineața și seara, ca să mențin vizibilitatea. E competitiv procesul”. Principalul beneficiu e că există „un efect de democratizare” pentru practicarea sportului. Nu se plătește, te vede lumea în astfel de spații, sunt mai mulți participanți astfel: „Sunt foarte mulți antrenori care încep să lucreze afară. Se democratizează, e mai ieftin afară decât în sală”¹ (imaginea de mai jos e Podul Swietokryski la Vistula, în Varșovia, foto de Daniel Wiśniewski. Un loc similar pentru *calisthenics*, box, dans, șah etc. propune Adriana Mica în proiectul câștigător de la podul Siekierkowski).

¹ Dialog cu Adriana Mica din 9 august 2021, Cluj-Napoca.

Un calendar posibil de desfășurare trebuie să implice societatea civilă în design de proces, în implementare și monitorizare:

Ore alocate: 90 minute

Ciclul 0 - planificarea și pregătirea procesului

- Încheierea unor parteneriate relevante
- Stabilirea și instruirea echipei de implementare a BP, inclusiv facilitatori
- Cartografierea câtorva probleme prioritare la nivel de cartier și la nivel de oraș, dacă se merge pe proiecte mari.

Ciclul 1 Întâlniri la nivel de cartiere

- informare cu privire la buget defalcat pe domenii
- proiecte în derulare ale Primăriei
- propuneri de investiții din partea cetățenilor într-o formă schițată (oral, dar și prin distribuirea fișelor de proiect pentru completări individuale sau de grup)
- informare cu privire la procesul de bugetare participativă.

Ciclul 2 Propunerea proiectelor - prima fază, încurajarea muncii în echipă și a propunerilor colective (un proiect ar trebui să aibă adeziunea a minim 30 de participanți în cadrul procesului sau a 30 de vecini / locatari).

Ciclul 3 Înscrierea online a proiectelor (persoanele care nu au posibilitatea de a înscrie proiectele pe platforma digitală, o fac la Primărie).

Ciclul 4 Discutarea proiectelor atât online cât și la nivel de cartiere

- alegerea delegaților în cadrul întâlnirilor de cartier care fac parte din Consiliul Bugetar Participativ, alături de aparatul tehnic al Primăriei și consilieri locali. Numărul de delegați din Consiliul Bugetar Participativ este de cel puțin 50% din consiliu. În cadrul Consiliului, aparatul tehnic al Primăriei, delegații și consilierii locali fac evaluarea tehnică a proiectelor pentru a stabili eligibilitatea.

Ciclul 5 Votul online final al proiectelor avizate de Consiliul Bugetar Participativ.

Ciclul 6 Implementarea din partea administrației și monitorizare din partea Consiliului Bugetar Participativ.

Formate complementare pentru bugetare participativă

Un format complementar constă în realizarea unui juriu civic (12-16 persoane) sau a unui ansamblu cetățenesc (25-70 de persoane), tras la sorți, care deliberează asupra proiectelor prioritare, pe baza informațiilor primite de la cetățenii care au propus proiectele, pe baza expertizei venite dinspre aparatul tehnic al Primăriei și al specialiștilor independenți, cu facilitatori de proces rodați în astfel de mecanisme, fie proveniți din primărie, fie din mediul asociativ sau universități.

Câteva aspecte sunt esențiale pentru a încuraja o participare în profunzime, nu superficială, pentru a sprijini activismul civic, nu clicktivismul votului:

1. Este necesară specificarea distribuirii teritoriale a proiectelor, adică un raport al numărului de locuitori dintr-un cartier și suma distribuită.
2. Este important ca distribuirea resurselor să se facă invers proporțional în raport cu calitatea vieții. Cartierele cu mai puține bunuri comune și spații și servicii publice să aibă alocări mai mari de fonduri.
3. Este relevantă organizarea unor dezbateri publice privind proiectele care se vor implementa pentru ca deciziile finale să genereze mai mult consens și mai puțină competiție între proiecte gândite individual.
4. Este relevantă încurajarea coagulării unor micro-comunități în jurul proiectelor propuse, nu depunere individuală de idei.
5. Bugetarea participativă funcționează mai bine dacă în cadrul procesului se îmbină participarea voluntară a publicului, online și offline, cu participare prin tragere la sorți a unor jurii sau ansambluri cetățenești pentru a avea mini-publicuri reprezentative la nivel de localitate, care deliberează pe un subiect sau pe mai multe teme prioritare pentru comunitatea respectivă.

BP în școli. Un viitor posibil pentru bugetare participativă în România

„Primăria copiilor” din comuna Ciugud, Alba, simulează un proces electoral prin care elevii dintr-o școală aleg primarul, viceprimarul și consilierii locali din rândul colegilor lor. În urma consultărilor cu colegii, adică partea de „bugetare participativă”, se aleg obiective de investiții.

Copiii au ales locuri de joacă în mai multe sate ale comunei, plus curtea școlii, care e și deschisă comunității, spre deosebire de multe curțile de școli din marile orașe. Bugetul inițial pentru locurile de joacă în sate a fost de 50.000 de lei, dar s-a suplimentat cu 60.000 și pentru curtea școlii. 30% din buget a venit de la Primărie, iar 70% a donat o companie locală, ca sponsorizare în bugetul primăriei. Din 165 de școlari din Ciugud, jumătate sunt cu drept de vot pentru că a votat doar ciclul gimnazial, nu și cel primar. Rolul procesului, din perspectiva lui Dan Lungu, PR al Primăriei Ciugud, este „conștientizarea importanței votului”.

Față de BP pentru adulți, unde se presupune că participă deja cetățeni educați și votați la alegeri, în contextul scăderii prezenței la vot de-a lungul ultimilor decenii, „impactul aici, în școală, e mai mare pentru că îi modelăm pe copii de la început”, potrivit lui Dan Lungu. Totuși, copiii cu care am discutat nu știau de denumirea de bugetare participativă, ci de cea de „Primăria copiilor” și se bucurau de locurile de joacă pe care le votaseră.

Cum nu există o procedură de deliberare minimală asupra proiectelor, intercalarea între democrația reprezentativă, de simulare a procesului electoral în Ciugud, și cea participativă e atât de mare că transformă bugetarea participativă într-un *buzz word* prin care Ciugudul e „prima administrație locală din România care organizează bugetarea participativă pentru copii”.

Procedura de democrație participativă pentru copii nu trebuie să fie foarte complexă, căci aceste investiții pot fi dezbătute la orele de educație civică, de dirigenție, ori după cursuri, în curtea școlii sau în sala de sport. Pot fi implicați, la o adică, părinții și corpul profesoral, mediul asociativ, reprezentanții ai administrației etc.

Ca bugetarea participativă la nivel de școli să se generalizeze, trebuie făcută o diferență clară între componenta reprezentativă, de simulare de alegeri a reprezentanților elevilor ca primar, viceprimar și consilieri, și cea participativă, de deliberare asupra unor proiecte de investiții. Metodologia se poate creiona cu sprijinul Consiliului Elevilor, al Ministerului Educației, al experților în bugetare participativă și apoi implementat la nivel național.

La nivel de România, preluarea BP în școli, așa cum e la Ciugud și așa cum se practică și în alte țări (de exemplu, Portugalia la nivel național sau regional în Franța), e relevantă pentru că:

1. introduce BP ca școală a democrației în rândul elevilor.
2. încurajează ieșirea din *online*, unde nu se fac momentan deliberări.

3. se fac investiții de care elevii au nevoie, precum locurile de joacă din curtea școlii și din comună.

E atât de simplu că pare *ciu good do be true*.

Centrul pentru Inovare Publică propune cel puțin 12 întâlniri pentru a crea un proces deliberativ, și astfel pentru a evita participarea doar în sens de vot *online*, dar și lipsa procedurilor în cazul BP Ciugud, care a trecut din faza de ediție-pilot². BP, în școli, potrivit ghidului, ar arăta astfel: „trei întâlniri săptămânale de maxim 45 de minute, și procesul ar dura maxim două luni prin organizarea a 18 sesiuni/întâlniri:

Săptămâna 1-2: Colectarea ideilor

Săptămâna 2-4: Dezvoltarea proiectelor

Săptămâna 4-6: Votarea proiectelor

² V. „Primăria Ciugud: «Implementăm prima/singura bugetare participativă organizată pentru copii de o administrație locală din România»”, actualdecluj.ro, 12 ianuarie 2022, <https://actualdecluj.ro/primaria-ciugud-implementam-prima-singura-bugetare-participativa-organizata-pentru-copii-de-o-administratie-locala-din-romania/>.

Săptămâna 6 ((începând cu)): Implementarea proiectelor declarate câștigătoare”³.

E important să existe stimulente financiare reale pentru proiecte, spre deosebire de bugetarea participativă de tineret din Cluj, unde existau și proiecte de 1.000 de lei. De exemplu, la BP în școli din Lisabona există proiecte maxime per școală de 10.000 de euro, ceea ce nu e mult, dar nici puțin pentru votul elevilor⁴. În Franța, guvernul regional din Poitou-Charentes a alocat 10 milioane de euro, 10% din tot bugetul regional alocat liceelor prin care s-au finanțat 1.400 de proiecte în 93 de licee⁵.

O modalitate bună este aceea de implica școlile, dar și municipalitatea, în proiecte de bugetare participativă în curțile școlilor. Există destule astfel de propuneri în Polonia, unde curțile școlilor sunt deschise publicului larg după program, lucru cerut și de societatea civilă din România.

Cum pot fi implicați în Danemarca elevii

Elevii pot fi implicați pe componenta de urbanism participativ pentru a determina cum pot să arate curțile școlilor, pe care ulterior le pot folosi și rezidenții și copiii lor.

Arki_lab, birou de arhitectură din Copenhaga, folosește în Danemarca arkinopoly, un joc de societate prin care participanții discută, lipesc imagini și desenează la comun pentru a face rezultatele vizibile⁶ (vezi ilustrație), lucru care poate fi folosit, de pildă, pentru reabilitarea curților școlilor și ținând cont de nevoile și imaginația copiilor.

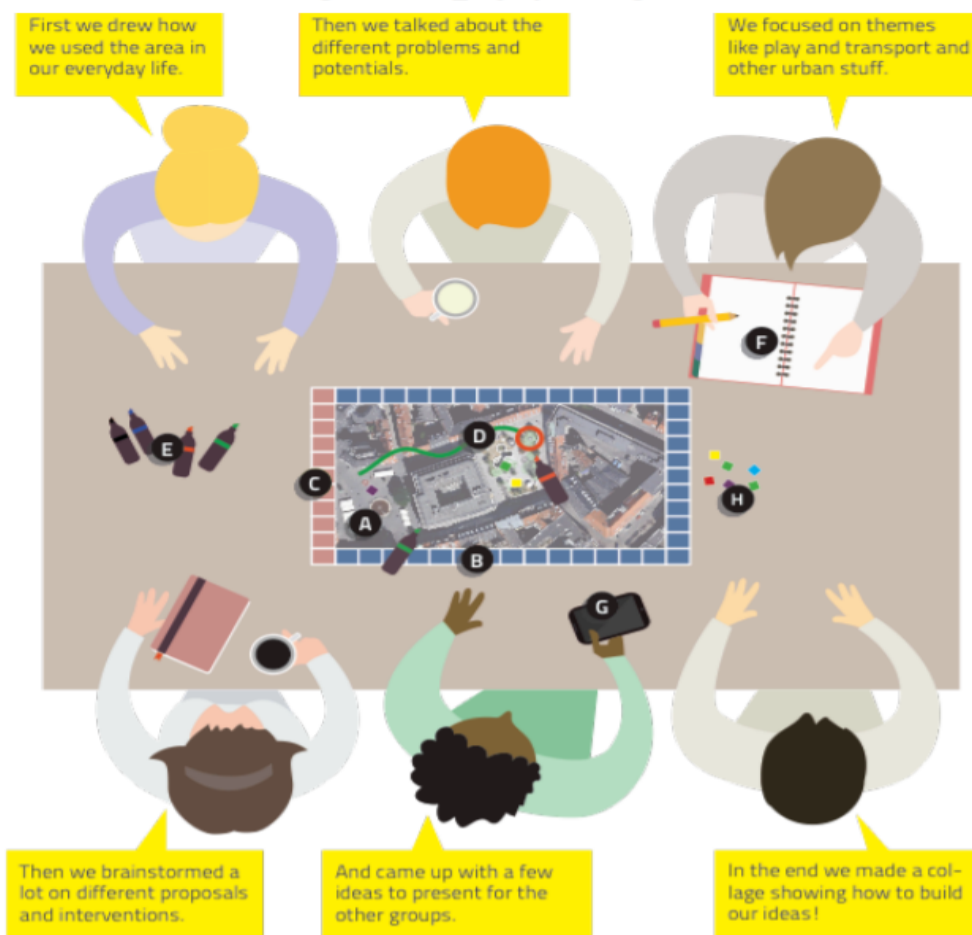
³ Ovidiu Voicu, Nicoleta Voicu, Andrei Pârvan, *Ghid de bugetare participativă la școală. Ghid de resurse și instrumente de lucru*, București, Centrul pentru Inovare Publică, 2021, p. 13, disponibil la https://www.inovarepublica.ro/wp-content/uploads/2021/04/ghid_BP_lascoală.pdf.

⁴ Yves Cabannes, *Greening Cities through Participatory Budgeting*, p. 137.

⁵ Într-un manual dedicat se pot găsi mai multe metodologii de realizare a BP, plus multe exemple – v. Dana Gažúrová, Tomasz Moleda, *Manual for Non-Formal Education in Students' Project Development (School Participatory Budget)*, 2018, p. 45, disponibil la https://soen.sk/wp-content/uploads/2018/11/PlaNET-SOEN-2.0_IO1_final.pdf

⁶ Rasmus Frisk, Brittany Trilford, Yalda Pilehchian, „Citizens of the Smarter City: Engagement in the Digital Age”, *9th Making Cities Liveable Conference*, Melbourne (VIC), 27-28 iunie 2016, p. 9.

Figure 4: arki_nopoly board-game

Potrivit arhitectei Yalda Pilehchian, astfel de procese, chiar dacă iau mai mult timp, „creează o rețea între acei oameni care lucrează la proiect, asemenea arhitecților. Avantajul este și că deliberarea și participarea la comun „minimizează conflictele între acești oameni și creează o platformă pentru consens”. Prin exemple ca arkinopoly, participanții nu sunt doar consumatori de spațiu public, ci co-creatori, după cum accentuează arhitecta⁷.

BP trebuie să iasă din zona de confort a plebiscitului popular. E necesar să se poarte discuții de substanță și astfel acest proces, pe urmele pedagogului Paulo Freire, să devină din nou o școală a democrației. Astfel, BP „poate să fie o unealtă educațională excelentă pentru a crește cunoașterea cetățenilor despre managementul finanțelor orașului, pentru dezvoltarea unor aptitudini de gândire critică, pentru a controla acțiunile autorităților”, dar și pentru a crește coeziunea socială, ori pentru a include în dezbatere

⁷ Interviu în Copenhaga cu Yalda Pilehchian din 14 august 2019.

grupuri dezavantajate. Din păcate, în Europa Centrală și de Est bugetarea participativă este utilizată mai mult în scopuri educaționale, ca „unealtă pentru a promova orașe și districte, ca și pentru promovarea unei imagini pozitive printre cetățeni”⁸. Dar acest lucru poate fi schimbat în timp, mai ales dacă se introduc procese participative de luare a deciziei de la o vârstă fragedă în școli, când elevii pot fi obișnuiți cu ideea că pot interveni în viața orașului, în curtea școlii cu idei de amenajări ori în clasă cu diverse proiecte⁹.

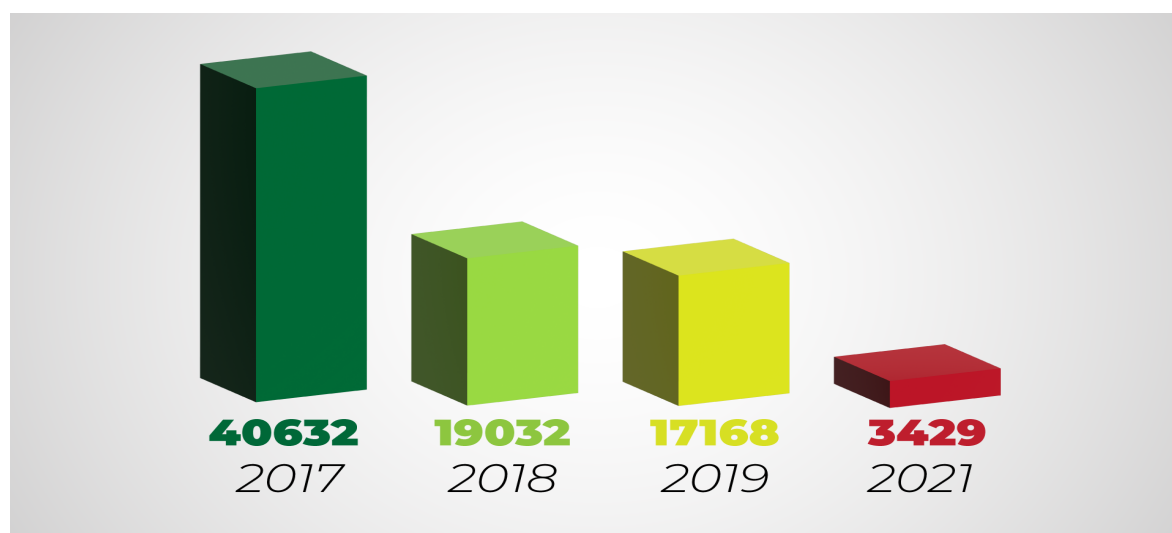
⁸ Marta Jadwiga Pietrusińska, „Participatory Budget as a Potential of Citizenship Education for the Adults. Case of Warsaw”, *Pedagogika Społeczna*, 3 (16), 2017, p. 155.

⁹ Colajul cu propunerile elevilor referitoare la investiții rezultă în urma unui atelier pe care l-am coordonat cu elevi din ciclul primar de la Școala „Ioan Bob” din Cluj.

Analiză: De ce nu funcționează BP în unele orașe din România? Ce trebuie să evite Reșița

Ore alocate: 90 minute

Bugetarea participativă în România funcționează la nivel scăzut pentru că este utilizat mai mult ca instrument de PR, fără a facilita o participare reală a publicului. În Cluj-Napoca, unde procesul are o vechime mai mare, participarea la a patra ediție a scăzut de 12 ori ca număr de voturi față de prima ediție. Proiectele cetățenilor nu au fost transpuse în bună măsură, iar entuziasmul inițial a scăzut.

În București, dar și în alte orașe din țară unde s-a implementat BP, nu s-a comunicat bine publicului că se desfășoară acest mecanism. Apoi, sumele mici, sub 1% din bugetul de dezvoltare, conducea și la o participare nesemnificativă. Mai mult, platformele digitale, cu probleme de funcționare în unele situații, au îndepărtat cetățenii de bugetare participativă.

Adesea retorica participării publicului, era folosit ca PR de administrațiile locale, fără ca cetățenii să fie implicați în mod real în decizii privind alocările bugetare pentru că un proiect câștigător nu e doar la un click distanță într-un concurs superficial de popularitate. O dorință ca să devină o idee împărtășită de mai mulți, apoi un proiect are nevoie de dezbateri, iar cea mai importantă componentă a procesului lipsește.

Și totuși ce funcționează la BP în România

Ore alocate: 90 minute

Sunt destule exemple din Cluj, București, Oradea, Chișinău, Ciugud care arată că bugetarea participativă oferă exemple de succes dacă design-ul procesului este pe măsură, iar implementarea proiectelor câștigătoare nu înșală așteptările participanților, inițiatorilor de propuneri și ale cetățenilor în ansamblu¹⁰.

Caz civic de succes: toalete inclusive

Ideea unor toalete inclusive, cu auto-spălare după fiecare utilizare, a venit din partea Ilincăi Rotariu, persoană aflată în cărucior cu roțile în urma unui accident rutier. Deși stă într-un bloc lângă Canal, nu poate ajunge decât cu un ocol de sute de metri lângă apă pentru că nu există rampe de acces în zonă în ciuda cererilor noastre repetate referitoare la acces pentru persoane cu dizabilități, pentru mame și tați cu cărucioare, vârstnici la cumpărături, pentru bicicliști, skateri etc.

O altă problemă legată de lipsa de accesibilitate în spațiul public e lipsa toaletelor. Toaletele propuse de Ilinca Rotariu nu sunt doar pentru persoane cu dizabilități, ci pentru toată lumea. Cineva în cărucior se poate așeza pe un wc curat, care se curăță automat după utilizare, și are bară de sprijin. Astfel, o persoană cu dizabilități poate să stea mai mult în oraș, la plimbare. La fel, un copil poate să folosească un wc curat. Accesul se face cu o monedă de 50 de bani. Propunerea Ilincăi Rotariu este dezvoltată de arhitecta Diana Galoș la bugetare participativă și proiectul iese câștigător în 2017. Cele două inițiatore au mobilizat în jurul lor asociații pentru dreptul persoanelor cu dizabilități, cunoștințe, dar și public larg, care a înțeles necesitatea de a avea un oraș mai incluziv. În ciuda exemplului de succes ca implicare civică, inițiatorele consideră că administrația trebuia să le consulte pentru a avea mai multe toalete publice inclusive la nivel de oraș, dar și cu o răspândire teritorială mai echitabilă.

Diana Galoș consideră că procesul de aplicare a fost „destul de simplu”: „Prea simplu, aș îndrăzni să spun. Noi am luat foarte în serios această aplicație, ne-am documentat în legătură cu exemple de bună practică, am solicitat oferte de preț ca să fim sigure ca facem o propunere realistă, am adus în discuție legislația în domeniu. Însă în acel moment, aplicarea în cadrul acestui proces nu cerea decât o idee și un loc”¹¹. Arhitecta

¹⁰ Mai multe detalii în volumul Adi Dohotaru, *Bugetarea participativă: între emancipare și deturnare*, Editura Presa Universitară Clujeană, 2022
<http://www.editura.ubbcluj.ro/bd/ebooks/pdf/3187.pdf>

¹¹ Interviu cu Diana Galoș, 7 mai 2020.

crede că BP este „un pas timid în implicarea cetățenilor în problemele urbane”, dar că procesul trebuie să meargă în adâncime: „Ce mi se pare problematic este lipsa consultării specialiștilor în cadrul acestui proces. Ideea de a implementa proiecte pe baza ideilor cele mai populare este foarte bună, însă cred că ar fi trebuit să existe niște dezbateri publice pe tema proiectelor câștigătoare, în care să fie implicați atât cei care au făcut propunerea, cât și oameni specializați în domeniul vizat”.

Ilinca Rotariu nu înțelege locațiile alese pentru cele patru toalete: „Cea din Parcul Sportiv Gheorgheni e pusă în incinta parcului, care mai are o toaletă adaptată. N-am înțeles de ce au pus-o acolo la distanță de nici 2 minute, mai ales că rămân în oraș kilometri întregi neacoperiți”¹². Toaleta din Parcul Rozelor este la niciun minut distanță de toaleta bine întreținută din Baza Sportivă Winners, care este accesibilă și celor care nu sunt clienți și este situată la aproximativ 500 de metri distanță de toaleta din Parcul Grigorescu. Odată cu realizarea pasarelei între cele două parcuri, toaletele sunt chiar aproape. Pentru Ilinca, principala miză e ca proiectele să depășească stadiul de intervenții punctuale pentru că trebuie ca întregul oraș să devină accesibil, iar spre o astfel de structură integrată ar trebui să țintească și bugetarea participativă.

¹² Interviu din 8 aprilie 2020 cu Ilinca Rotariu.

Cere bugetare participativă în orașul tău / Găzduiește BP în orașul tău
Ore alocate: 60 minute

Caută pe site-ul Primăriei din localitatea în care locuiești adresa de contact. Apoi, completează sesizarea către autorități (*la ateliere facem cereri specifice cu sprijinul IT-ustului, colaborator declic Jani Manases <https://petitie.web.app/>*):

Stimate domnule primar,

Subsemnatul / Subsemnata *Iulia Popescu...*

domiciliat/ă în...

conform LEGII nr. 233 / 2002 privind reglementarea activității de soluționare a petitiilor, cer bugetare participativă în orașul în care locuiesc pentru că sunt convins/ă că cetățenii se pot implica mai mult în deciziile publice pentru a crește calitatea vieții în cartierul și orașul lor.

Vreau bugetare participativă pentru că [*scrie într-o frază motivația ta*]...

Susțin bugetare participativă cu dezbateri, pe sume mai mari din buget și cu o mai bună comunicare din partea primăriei cu participanții și inițiatorii de proiecte. Designul în detaliu e aici: (secțiune a site-ului cu principii, sugestii, ciclu).

Doresc răspuns la adresa de email.

Cu respect,
Iulia Popescu

Scenarii, studiu de roluri:
Cum poate să răspundă administrația la astfel de cereri

Exemple de bugetare participativă de succes la nivel internațional

Ore alocate 90 minute

Bugetarea participativă la Porto Alegre

În modelul brazilian, inițiativele se leagă programatic de scopuri ale justiției sociale. În anii 1990, la Porto Alegre s-a ajuns ca 20% din buget să fie alocat prin BP, iar în Belo Horizonte la 40%, iar oamenii alegeau investiții în salubritate și asfaltări, nevoi de bază în comunități muncitorești.

Din cauza limbajului birocratic și tehnic privind bugetul, accesibil elitelor, are loc o privatizare a deciziilor publice. Noua administrație de stânga schimbă lucrurile la Porto Alegre, unde participase la finalul anilor 1990 aproape 100.000 de oameni într-un an, 8% din populație, lucru care contribuie la crearea orașului cu cea mai bună calitate a vieții din Brazilia.

În Porto Alegre, se făceau ulterior participării și forumuri anuale tematice la care delegații cetățenilor puteau vota pe o arie destul de largă de teme, mult peste Europa Centrală și de Est, de la locuire la taxare, nu doar pe infrastructură „verde” sau de loisir. Forumurile tematice variau de la mobilitate urbană, dezvoltare economică, taxare, turism și muncă, educație și sport, cultură, sănătate și protecție socială, locuire și urbanism. La astfel de forumuri, plus consiliul bugetării participative, propunerile punctuale erau integrate în proiecte mai largi.

În primul deceniu de funcționare a BP la Porto Alegre, mecanism circumscris unor politici redistributive, primăria condusă în patru mandate consecutive de primari ai Partidului Muncitorilor aproape că a dublat numărul de kilometri de canalizare, a pavat peste 250 de km de drumuri în cartiere mai sărace, a extins transportul public, a acordat familiilor cu venituri mici titlu de proprietate pe terenuri pentru ca acestea să investească fără temerea evacuării în locuințe, numărul de școli s-a triplat, s-au format 100 de creșe cu sprijinul municipalității, s-au creat 20 de clinici de cartier etc.

Detalii: <https://participedia.net/case/5524>

Grupul slovac Utopia advocă pentru un proces mixt

BP nu poate evolua fără contrapondere de jos în sus, mai ales că în contextul central european este folosit adesea drept carte de vizită pentru orașe sau oficiali și sunt implementate de sus în jos, fără design participativ. De aceea, sunt relevante propunerile care vin din mediul asociativ, mai ales de la acele organizații care au facilitat astfel de procese. Dilema ponderii participării digitale online, mai facilă în raport cu întâlnirile deliberative față în față, a fost rezolvată de grupul slovac Utopia, care a

propus BP în Slovacia, și care definește BP ca materializare a „dreptului la oraș” (Henri Lefebvre). Utopia a dezvoltat un proces mixt, în care deliberarea are 30% greutate din acceptarea proiectului final, votul online 10% și votul pe hârtie, în urma deliberării, 60%. În 2017, la deliberări participanții au stabilit consensual, în ordinea priorităților, următoarele criterii pentru prioritizarea proiectelor câștigătoare: impactul proiectului, număr de beneficiari, contribuția la diminuarea inegalităților, promovarea unei cetățenii active, reziliență economică, lipsa unor daune de mediu. De asemenea, Asociația Utopia advocă pentru schimbări legislative naționale pentru un BP unitar. Deocamdată, BP are loc la nivel local regional în Slovacia, dar pe sume mici. Nu există legislație specifică, dar s-a creat o cartă la nivel guvernamental care stabilește principiile de bază.

Detalii propuneri Utopia:

https://www.participativni-rozpocet.cz/wp-content/uploads/2019/03/REPORT_BRATISLAVA_PB.pdf

Cel mai votat proiect din Lisabona

Jardim do Caracol da Penha este cel mai votat proiect din Lisabona în intervalul 2008-2021, cu aproape 10 mii de voturi, inițial dorindu-se o parcare pe 1 hectar. A fost estimată la început investiția în grădină la 500.000 de euro, ca apoi să ajungă la 2 milioane. Grădina publică urmează a fi inaugurată în 2023, la 6 ani de la ediția din 2016-2017, la mulți ani după mobilizarea civică a celor doi intervievați din grupul de inițiativă. Rita Cruz, inițiatorea demersului, descrie cauza în care s-a implicat drept proces de transformare politică și personală, care a pornit de la o reacție rapidă văzând utilajele pe șantier.

Mobilizarea a fost pe patru axe:

1. Politică - adică angajare în discuții cu aleșii locali, petiție cu 2.600 de semnături, dar și bugetarea participativă în noiembrie 2016 cu aproape 9.500 de voturi.
2. Comunitară - conectare la comunitatea locală (discuții în cartier, dincolo de grupul de bază de 8-10 persoane, apoi colectarea de către Primărie a sugestiilor de amenajare venite de la peste 300 de cetățeni printr-un proces participativ co-administrat de grupul de inițiativă).
3. Tehnică - suport de specialitate urbanistic pentru grădină, plus calcule legate de numărul mic de metri pătrați de spațiu verde ai districtului comparativ cu alte districte.
4. Vizibilitate media - adică o comunicare cu media prin interviuri, cu cetățeni prin social media și pagina de fb cu 4 mii de urmăritori, afișe pt evenimente, video cu specialiști etc. Interesant de notat, în termeni de comunicare, e că numele de grădină nu exista, spațiul fiind doar un loc vacant, dar au inventat denumirea de grădină, plus

numele unei străzi vechi ca strategie retorică pentru ca oamenii să se apropie de o zonă necunoscută lor.

„Am realizat un festival de promovare a grădinii, cu mai mult de 20 de spectacole, în tot cartierul: teatru, poezie, cântec, vizite în cartier, concert în biserică, spectacole pentru copii, cinema, dans (tango), concert rock. Au fost sute de oameni.

Oamenii ajungeau în grădină și acest lucru era foarte important pentru că lumea nu cunoștea acest spațiu decât din afară, iar când au intrat au fost impresionați”.

Rita Cruz și Miguel Pinto

Detalii: <https://www.oidp.net/docs/repo/doc1009.pdf>

Informații extra de exemple de ediții de BP:

- Detalii cartă a bugetării participative:
https://www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/participacia/2021/A%20Charter%20for%20Good%20Participatory%20Budgeting_eng.pdf
- Participedia prezintă sute de studii de caz de bugetare participativă:
<https://participedia.net/search?query=participatory%20budgeting>

